

ΜΑΡΙΛΙΖΑ ΜΗΤΣΟΥ

ΕΚΘΕΣΗ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ:
ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ
ΤΩΝ CLAUDE GARAMONT,
GIAMBATTISTA BODONI
ΚΑΙ HERMANN ZAPF

ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ του Διεθνούς Συνεδρίου της Εταιρείας Ελληνικών Τυπογραφικών Στοιχείων οργανώθηκε από τις 7 ως τις 30 Ιουνίου 1995, στον εκθεσιακό χώρο του Μορφωτικού Ιδρύματος Εθνικής Τραπέζης, στην Πλάκα, έκθεση αντικειμένων της πατροπαράδοτης τυπογραφικής τέχνης, με την φροντίδα και επιχορήγηση του Γαλλικού Ινστιτούτου Αθηνών και του Ιταλικού Ινστιτούτου Αθηνών.

Το Εθνικό Τυπογραφείο της Γαλλίας, με συνοδούς και επιμελητές τον κύριο Christian Paput, αρχιχαράκτη του Τμήματος Πατροτύπων, και την κυρία Christiane Paput, και, αντίστοιχα, το Μουσείο Bodoni της Πάρμας, με τον κύριο Luigi Pelizzoni, ειδικό επιμελητή, διέθεσαν τυπογραφικά εργαλεία και βιβλία, τα οποία παρουσιάστηκαν για πρώτη φορά στην Ελλάδα με τέτοια πληρότητα. Τα εκθέματα κάλυπταν όλο το φάσμα της χάραξης τυπογραφικών στοιχείων και περιλάμβαναν τα πατρότυπα των ιστορικής σημασίας Grecs du Roi του Claude Garamont και τα πατρότυπα των ελληνικών του Giambattista Bodoni, καθώς και δείγματα βιβλίων που τυπώθηκαν με αυτούς τους χαρακτήρες. Η προσεγμένη παρουσίαση των αντικειμένων με τις αντίστοιχες ενημερωτικές λεζάντες τους, που αναγράφηκαν με την βοήθεια του κυρίου Αγαμέμνονα Τσελίκα του Μ.Ι.Ε.Τ., έδιναν την δυνατότητα στον επισκέπτη να αντιληφθεί την σχέση επαγγελματικού εργαλείου και τελικού τυπογραφικού προϊόντος, του καλλιτεχνικά άρτιου έντυπου βιβλίου.

Η έκθεση περιλάμβανε κατά σειρά τις ακόλουθες προθήκες:

ΕΘΝΙΚΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ

*Εργαστήριο χάραξης
τυπογραφικών στοιχείων*

❖ Ξύλινος πάγκος χαράκτη με ειδικό φωτισμό, μεγεθυντικός φακός, τρεις λίμες, τρεις γλυφίδες, δύο πέτρες ακονισμού, αιθαλογράφος, γνώμονας ορθογωνισμού και εργαλεία για την χάραξη πατροτύπων.

Εκθέματα σχετικά με την χάραξη και παραγωγή τυπογραφικών στοιχείων

❖ Οκτώ σύγχρονα πατρότυπα διαφόρων μεγεθών, τοποθετημένα σε σειρά ενδεικτική των σταδίων χάραξης γράμματος.

❖ Υποδοχή από ξύλο και χάλυβα της χάλκινης μήτρας του 18ου αιώνα για την διαμόρφωση τυπογραφικών στοιχείων 18 στιγμών.

❖ Ειδικό κουτάλι του 18ου αιώνα για την έγχυση λιωμένου κράματος μολύβδου στην υποδοχή.

❖ Αρχίγραμμα. Το πατρότυπο και το στοιχείο από κράμα μολύβδου, το οποίο χάραξε και κατασκεύασε ο Louis-René Luce για το Βασιλικό Τυπογραφείο της Γαλλίας μεταξύ 1740 και 1770.

*Εκθέματα σχετικά με
τους ελληνικούς χαρακτήρες*

❖ Θήκη με δέκα πατρότυπα ελληνικών διακοσμημένων πρωτογραμμάτων του στοιχειοχητηρίου Deberny-Peignot, των αρχών του 20ού αιώνα.

❖ Σελιδοθέτης με δέκα πατρότυπα και δέκα μήτρες ελληνικών πρωτογραμμάτων των 56 στιγμών (Deberny-Peignot), των αρχών του 20ού αιώνα. Το ελληνικό αλφάβητο συ-

μπληρώνεται συνήθως με τους διαφορετικούς χαρακτήρες του λατινικού.

❖ Θήκη με εξήντα πατρότυπα των χαρακτών *Grecs du Roi* των 20 στιγμών, που χάραξε ο Claude Garamont στην δεκαετία 1540–1550 για τον Robert Estienne, βασιλικό τυπογράφο των ελληνικών.

Σπάνιες ελληνικές εκδόσεις

❖ Βίβλος. *Novum Jesu Christi D.N. Testamentum ex bibliotheca regia. Lutetiae ex officina Roberti Stephani typographi regii, Regiis Typis*, Παρίσι 1550.

Τόμος μεγέθους μισού τυπογραφικού φύλλου (folio), 223×340 mm, ανοικτός σε δύο σελίδες που περιέχουν τις τρεις γραμματοσειρές του Garamont. Από τα ωραιότερα βιβλία με στοιχεία *Grecs du Roi*, η τελευταία τυπογραφική εργασία του Διαμαρτυρούμενου Robert Estienne στο Παρίσι, προτού καταφύγει στην Γενεύη, διωκόμενος από τους Καθολικούς θεολόγους της Σορβόνης.

❖ Ιωάννου Ξιφιλίνου. *Dionis Nicaei Rerum romanarum a Pompeio Magno ad Alexandrum Mamaeae, Epitome authore Joanne Xiphilino. Ex bibliotheca regia. Lutetiae, ex officina Roberti Stephani typographi regii, Regiis Typis, Cum privilegio regis*, Παρίσι 1551.

Τόμος σε σχήμα ενός τετάρτου του τυπογραφικού φύλλου, 160×235 mm. Εκδοση των αποσπασμάτων της *Ρωμαϊκής ιστορίας του Δίωνος Κασσίου* από τον Ιωάννη Ξιφιλίνο, μοναχό από την Κωνσταντινούπολη. Το ελληνικό κείμενο στοιχειοθετήθηκε με τα *Grecs du Roi*.

❖ Ήσιόδου, *Les Travaux et les jours, d'Hésiode*. Νέα μετάφραση του Paul Mazon, μαζί με το *La Terre et l'homme* του Anatole France, με 114 ξυλογραφίες του Paul-Émile Colin, έκδ. Edouard Pelletan, Παρίσι 1912.

Διαστάσεις 200×265 mm. Το βιβλίο τυπώθηκε στο Εθνικό Τυπογραφείο της Γαλλίας και το ελληνικό κείμενο στοιχειοθετήθηκε με τους χαρακτήρες *Grecs du Roi*.

ΜΟΥΣΕΙΟ ΒΟΔΟΝΙ ΤΗΣ ΠΑΡΜΑΣ

Εκθέματα

❖ Εργαλείο ευθυγράμμισης (πλάνη).

❖ Θήκη με χαλύβδινα πατρότυπα. Ανισόπαχα πεζά ελληνικά στοιχεία. *Palestina-Omero* (1788–1808), ειδικά χαραγμένα από τον Bodoni για την εκτύπωση της *Ίλιάδας* του Ομήρου.

❖ Χάλκινες μήτρες για τα πλάγια ελληνικά στοιχεία *Palestina-Omero* (33 στιγμών).

❖ Μήτρα για την έγχυση των χαρακτών *Palestina* (24 στιγμών).

❖ Θήκη με χαλύβδινα πατρότυπα. Πεζά ελληνικά καμπύλα και πλάγια στοιχεία μεγέθους Garamone (10 στιγμών, 1788).

❖ Θήκη με χαλύβδινα πατρότυπα. Πεζά ελληνικά καμπύλα και πλάγια στοιχεία μεγέθους Testo (16 στιγμών, 1788).

❖ Θήκη με χαλύβδινα πατρότυπα. Κεφαλαία ελληνικά πλάγια, «*Peg l'Omero*» (1805).

❖ Κοιλίας για την έγχυση μετάλλου.

Εκδόσεις του Gianbattista Bodoni

❖ Έπικτήτου, *Έγχειρίδιον*, Πάρμα 1793. Σε σχήμα ενός τετάρτου του τυπογραφικού φύλλου 325×250 mm, με ιταλική μετάφραση του Eritisco Pilenejo.

❖ Θεόκριτος, Μόσχος, Βίων, Συμμίας, Πάρμα 1780. Μαζί με το έργο *Boucolica* του Βιργιλίου, ελληνικά και λατινικά κείμενα με στοιχεία 16 στιγμών, σε ιταλική μετάφραση του Eritisco Pilenejo.

❖ *Ή του Όμηρου Ίλιάς*, Πάρμα 1808. Δύο φύλλα διαστάσεων 580×397 mm, τυπωμένα σε περγαμνή.

❖ Όμηρου, *Ύμνος εις την Δήμητραν*, Πάρμα 1805. Σε μέγεθος 580×397 mm, με ελληνικά στοιχεία 16 στιγμών και ιταλική μετάφραση του Luigi Lamberti.

❖ *Οί του Καλλιμάχου Κυρηναίου Ύμνοι τε και έπιγράμματα*, Πάρμα 1792. Σχήμα τέταρτο, 361×260 mm. Το ελληνικό κείμενο είναι στοιχειοθετημένο με κεφαλαία.

❖ Giambattista Bodoni, δείγμα χαραγμένων και χυτευμένων τυπογραφικών κοσμημάτων και κεφαλαίων, Πάρις 1771. Σχήμα τέταρτο, 205×125 mm.

❖ Giambattista Bodoni, Δείγμα σειρών ελληνικών χαρακτήρων, Πάρις 1788. Σε σχήμα τετάρτου, 236×162 mm.

❖ Κέβητος Θηβαίος, Πίναξ, Πάρις 1793. Σχήμα τέταρτο, 240×165 mm. Κείμενο ελληνικό και ιταλική μετάφραση.

❖ Έπικτήτου, Έγχειρίδιον, Πάρις 1793. Σχήμα όγδοο, 170×120 mm. Ελληνικό κείμενο και ιταλική μετάφραση του Eritisco Pileneo.

❖ Μουσαίου του Γραμματικού, Τὰ καθ' Ἡρὼ καὶ Λέανδρον, Πάρις 1793. Σχήμα τέταρτο, 310×220 mm. Ελληνικό κείμενο και έμμετρο ιταλική μετάφραση του Girolamo Pompei Veronese.

❖ Διονυσίου Λογγίνου, Περὶ ὕψους, Πάρις 1793. Σχήμα τέταρτο 315×235 mm. Ελληνικό κείμενο και ιταλική μετάφραση.

❖ Ἀνακρέοντος Τηΐου, Μέλη, Πάρις 1785. Σχήμα τέταρτο, 300×220 mm. Κείμενο λατινικό και ελληνικό με κεφαλαία.

ΕΚΘΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΤΟΥ HERMANN ZAPF

Τέλος, σε προθήκες που τοποθετήθηκαν στην αυλή του Μ.Ι.Ε.Τ., παρουσιάστηκαν με επιμέλεια έκθεσης του Γιώργου Δ. Ματθιόπουλου τα παρακάτω σχέδια ελληνικών τυπογραφικών στοιχείων του διακεκριμένου Γερμανού σχεδιαστή Hermann Zapf:

❖ Ελληνικό αλφάβητο Phidias. Σχεδιάστηκε για το στοιχειοχυτήριο D. Stempel AG της Φραγκφούρτης.

❖ Δείγματα των κεφαλαιογράμμάτων γραμματοσειρών Michelangelo και Phidias.

❖ Οι καλλιγραφικές λατινικές γραμματοσειρές Virtuosa I και II, και η συγγενής τους ελληνική Frederica. Σχεδιάστηκαν για το στοιχειοχυτήριο D. Stempel AG.

❖ Ελληνικά. Σχέδιο για την γερμανική έκδοση της Παλαιάς Διαθήκης κατά τους Εβδομήκοντα με το πρόγραμμα Liber Librorum της Στοκχόλμης, 1955. Στοιχειοθετήθηκε με τυπογραφικά στοιχεία Aldus (12 στιγμών) της εταιρείας Linotype και ελληνικά Heraklit (10 στιγμών). Πρώτη χρήση της γραμματοσειράς Heraklit, που σχεδιάστηκε το 1953 για το στοιχειοχυτήριο D. Stempel AG.

❖ Οι ελληνικές γραμματοσειρές Phidias και Heraklit. Σελίδα με απόπασμα από τον Δίδωρο από την έκδοση του Hermann Zapf, *Manuale Typographicum*, Φραγκφούρτη 1954. Πρόκειται για έκδοση με εκατό παλαιά και σύγχρονα αποσπάσματα, στοιχειοθετημένα και τυπωμένα σε 16 διαφορετικές γλώσσες. Ελληνική γραμματοσειρά Heraklit. Ερανίσμα από τον Φαίδρο του Πλάτωνα στο *Manuale Typographicum*, Φραγκφούρτη και Νέα Υόρκη 1968.

❖ Μικρή καλλιγραφική αφίσα για τον Brog Zachrisson, Στοκχόλμη 1966. Φιλοτεχνήθηκε με το ελληνικό αλφάβητο που χρησιμοποιήθηκε στον σχεδιασμό των ελληνικών τυπογραφικών στοιχείων της γραμματοσειράς Optima.

❖ Σμικρυμένη φωτογραφική αναπαραγωγή ερανίσματος από τον Φίληβο του Πλάτωνα. Για το πρωτότυπο χρησιμοποιήθηκε η τεχνική «σγραφή» με χρήση ελαιοχρωμάτων και τέμπερας πάνω σε ειδικά προετοιμασμένη επιφάνεια, 1970.